

Київський університет імені Бориса Грінченка

Інститут людини

Кафедра практичної психології



Проректор з науково-методичної та  
навчальної роботи

О.Б. Жильцов

«\_\_\_\_\_» 2018 р.

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Вченою радою Інституту людини

Протокол № 8 від «25» 04 2018 р

Учений секретар

\_\_\_\_\_ Спіріна Т.П.

## ПРОГРАМА

### КОМПЛЕКСНОГО ЕКЗАМЕНУ З ДОДАТКОВОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПСИХОЛОГІЯ»

Галузь знань: 0101 «Педагогічна освіта»

Напрямок підготовки: 6.010106 «Соціальна педагогіка»

Спеціалізація: 6.030103 «Практична психологія»

Освітньо-професійний рівень : **Перший (бакалаврський)**

Схвалено на засіданні  
кафедри практичної психології  
Протокол № 5 від 23.04. 2018 р.

Зав.кафедрою

О.М. Лозова

Київ – 2018

**Програма** комплексного екзамену з додаткової спеціальності «**Психологія**» для студентів напряму підготовки «Соціальна педагогіка», ОКР «бакалавр» / укл. О.М. Лозова. – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2018 р.

**Укладач програми:** Лозова Ольга Миколаївна – завідувач кафедри практичної психології, доктор психологічних наук, професор.

## ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасна підготовка фахівців за напрямом 6.010106 «Соціальна педагогіка» з додаткової спеціальності 6.030103 «Практична психологія» передбачає формування компетентностей студентів, що забезпечує здатність впровадження практичних психотехнологій і психотехнік у роботі в системі „людина–людина” та ґрунтується на інтеграції навчальних планів та програм, які спрямовані на забезпечення високої ефективності майбутньої професійної діяльності. Досить актуальним є дотримання співвідношення в процесі підготовки майбутніх фахівців теоретичного компоненту, що проявляється у формуванні знань, умінь і навичок, та практичного, який передбачає врахування багатьох аспектів. Зокрема, професійна підготовка вимагає сформованості не тільки практичних умінь і навичок у співвідношенні з отриманими теоретичними знаннями, але й сформованості особистісних якостей (професійного мислення, професійної самосвідомості, професійної компетентності, структурного компоненту „Я-концепції” („Я – психолог” та ін.) та наявності професійних здібностей до впровадження практичної діяльності психолога.

Отримання додаткової спеціальності «Практична психологія» першого (бакалаврського) рівня базується на визначенні рівня підготовки випускників із нормативних дисциплін циклу професійно-практичної підготовки відповідного навчального плану.

Чинними навчальними планами передбачено такі форми держаної атестації:

Додаткова спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Форма атестації
6.030103 «Практична психологія», ОР «бакалавр»	Комплексний екзамен з додаткової спеціальності

Питання до державних екзаменів відповідають змісту робочих навчальних програм дисциплін, які виносяться на державну атестацію згідно з ухвалою кафедри практичної психології (Протокол № 6 від 17.01. 2017 р.)

Випускники, які отримали додаткову спеціалізацію „Практична психологія”, повинні мати теоретичні знання та практичні навички з нормативних дисциплін циклу професійно-практичної підготовки.

Відповідно до освітньо-професійної характеристики фахівців рівня першого (бакалаврського), зокрема, з нормативної дисципліни «Основи психологічного консультування» як одного із напрямків прикладної психологічної діяльності, студенти повинні знати:

- основні закономірності організації та проведення психологічного консультування;
- основні підходи до психологічного консультування;
- базову інформацію про природу проблем клієнтів
- роль консультанта у перебігу психологічного консультування;

Студенти повинні вміти:

- організовувати психологічне консультування;
- відслідковувати особливості роботи з певними типами проблем;
- враховувати особистісні особливості учасників консультації;
- особливості формування пізнавальної та емоційно-вольової сфери особистості;
- застосовувати отримані знання у професійній діяльності.

З нормативної дисципліни «Основи психотерапії» студенти повинні знати:

- особливості психотерапії, як виду психологічної допомоги
- загальні принципи і механізми психотерапії
- теоретичні і методичні основи сучасних напрямків психотерапії

Студенти повинні вміти:

- орієнтуватись у сучасних формах та методах психотерапевтичної допомоги
- застосовувати окремі вправи і методики у власній професійній діяльності

З нормативної дисципліни «Організація психологічної служби» студенти повинні знати:

- - зміст та структура психологічної служби;
- - вимоги до організації психологічної служби;
- - нормативно-правова база психологічної служби;
- - напрями діяльності та функції психологічної служби;
- - права та посадові обов'язки спеціалістів психологічної служби;
- - специфіка організації психологічної служби в закладах освіти (ДНЗ, ЗНЗ, ВНЗ), центрах соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді, виробничих організаціях та установах.

Студенти повинні вміти:

- здатність до організації психологічної служби в різних сферах професійної діяльності;
- вміння оформлювати документацію, складати плани, програми, звіти роботи практичного психолога.

З нормативної дисципліни «Диференційна психологія» студенти повинні знати:

- структуру, предмет, основні завдання та методи диференціальної психології;
- індивідуальну специфіку перебігу психічних процесів;
- типологічні та індивідуальні відмінності в темпераменті, характері та здібностях людини;
- особистісні відмінності та структурно-функціональну модель індивідуальності людини;
- індивідуальні відмінності стилю діяльності та поведінки людини;
- статево-вікові відмінності.

Студенти повинні вміти:

- виявляти індивідуально-типологічні особливості людини та індивідуальний стиль її діяльності;
- налагоджувати ефективні взаємовідносини між людиною і оточуючим середовищем;
- використовувати диференціально-психологічні знання для соціально-педагогічної практики.

З нормативної дисципліни «Основи психопрофілактики і психокорекції» студенти повинні знати:

- історію розвитку психокорекційних та психопрофілактичних методів психологічного супроводу,
- загальні основи психологічної корекції та психопрофілактики,
- сучасні методи та напрямки психологічної корекції та психопрофілактики.

Студенти повинні вміти:

- професійно застосовувати основні сучасні методики психокорекції та психопрофілактики у власній практиці.
- орієнтуватись та визначати типові ситуації, які потребують психокорекційно-психотерапевтичного втручання.
- володіти етичними принципами в психокорекційній та психопрофілактичній практиці.
- володіти загальними принципами та підходами психокорекційної (психотерапевтичної) допомоги.
- аналізувати ефективність психопрофілактичної, психокорекційної допомоги за визначеними критеріями.
- адекватно використовувати методи, методики та техніки психопрофілактичного та психокорекційного спрямування.

## **• ПРОГРАМА**

### **комплексного екзамену з додаткової спеціальності 6.030103 «Практична психологія», освітньо-професійного рівня першого (бакалаврського)**

#### **Основи психологічного консультування**

Основна характеристика психологічного консультування. Види психологічного консультування. Цілі і завдання психологічного консультування. Принципи роботи психолога-консультанта. Основні підходи до психологічного консультування. Гуманістична психологія. Біхевіористичний підхід. Психодинамічний підхід. Екзистенційна психологія. Загальні вимоги до особистості консультанта. Організація процесу консультування. Взаємодія консультанта із суміжними службами. Первинне тестування. Підходи до тестових методик. Групове консультування. Робота з щоденниками, записами. Основні методи психологічних підходів. Ігрові методи. Загальна структура консультування.

Поняття про техніку та технічні прийоми психологічного консультування. Діагностичні техніки. Тестування. Активне слухання. Інтерпретації. Поради та рекомендації. Інсайт. Техніки заключного етапу. Типові технічні помилки в ході проведення консультації. Опір як адаптивна реакція клієнта у консультативній ситуації. Консультування з питань готовності до навчання. Проблеми шкільної неуспішності. Особистісні особливості розвитку школяра. Самооцінка. Консультування з проблем мотиваційної сфери учнів. Міжособистісна комунікація. Соціальна адаптація, соціальна активність. Взаємодія із дорослими та однолітками. Неформальні молодіжні групи. Надання консультативної допомоги вчителям. Консультування батьків. Просвітницька робота. Профорієнтаційна консультація як один із видів допомоги в самовизначенні особистості. Кризові періоди життя людини. Травматичні ситуації. Допомога в подоланні посттравматичних проявів. Гармонізація міжособистісної взаємодії. Соціальна вразливість. Соціальна дезадаптація. Сімейне консультування. Діагностичні методи, які застосовуються в сімейному консультуванні.

### ***Рекомендована література:***

1. Абрамова Г.С. Психологическое консультирование: Теория и опыт: Учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений. - М.: "Академия", 2000.
2. Алешина Ю.Е. Индивидуальное и семейное консультирование. М., 1999.
3. Глэддинг С. Психологическое консультирование. 4-е изд. – СПб., 2002
4. Нельсон-Джоунс Р. Теория и практика консультирования. - СПб., 2002.
5. Немов Р.С. Основы психологического консультирования. - М., 1999.
6. Немов Р.С. Психологическое консультирование: Учеб. пособ.- М., 2001.
7. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція. — Навч. посібн. Модульно-рейтинговий курс. випр. і доп. - К., 2007.

### **Основи психотерапії**

Визначення психотерапії. Моделі психотерапії. Методи і засоби психотерапії. Цілі, задачі, теоретичні основи психотерапії, консультування, психологічного супроводу, супервізії. Особистість психотерапевта. Проблеми дієнології у психотерапії, професійний етичний кодекс терапевта. Помилки і зловживання в галузі психотерапії. Юридичні аспекти психотерапевтичної діяльності. Інтрапсихічний конфлікт як чинник виникнення неврозу. Види тривоги. Захисні механізми. Концепція психопатології. Основні неврози. Організація терапевтичного процесу. Поняття про психоаналітичний сеттінг. Види психотерапевтичних стосунків у психоаналізі: перенос і робочий альянс. Регресія. Основні елементи процесу психоаналізу: вільні асоціації; аналіз сновидінь; перенос; контрперенос. Основні технічні процедури: прояснення, конфронтація,

інтерпретація, проробка трансферу. Супротив, його види і прояви. Поняття когнітивно-поведінкової психотерапії. Базові принципи навчання. Поведінковий аналіз: виявлення первинних подразників. Основні методи і техніки поведінкової психотерапії. Збір анамнезу. Тренінг асертивності. Систематична десенсибілізація. Раціонально-емотивна терапія А.Елліса. Постулати РЕТ. Іраціональні установки: надгенералізації, помилкові висновки, жорсткі установки. Розлади Его і розлади комфорту. Поняття здорових і нездорових емоцій. Деструктивні судження і способи їх перетворення у конструктивні. Модель АБС. Сутність феноменології. Особистісна історія та інтелектуальні попередники; теорія особистості; теорія особистісних порушень. Теорія психотерапії; проблема технік в клієнтцентрованій психотерапії К.Роджерса. Філософські джерела екзистенційної психотерапії. Головне завдання екзистенційного аналізу, феноменологічний аналіз структури буття. Особливості екзистенційної психотерапії. Логотерапія В.Франкла. Екзистенційний вакуум і екзистенційна фрустрація. Категорії цінностей. Мета і завдання логотерапії. Терапевтичний процес та техніки логотерапії. Поняття системної сімейної психотерапії. Методологічні принципи системної психотерапії: циркулярність, нейтральність, гіпотетичність. Техніки роботи із сім'єю в системній сімейній психотерапії. Особливості дитячої психотерапії. Вимоги до психотерапевтичних прийомів у дитячій та юнацькій психотерапії. Основні психотерапевтичні прийоми та техніки роботи з дітьми. Метод групової психотерапії. Організація групової психотерапії: форми організації психотерапевтичних груп, критерії відбору учасників групової психотерапії; груповий контракт. Чинники впливу групової психотерапії: спонукання надії; відчуття подібності проблем; інформаційний аспект; альтруїзм; навчання соціальним умінням; наслідування; інтерперсональне навчання; катарсис; екзистенційні чинники. Групова динаміка. Елементи групової динаміки. Фази розвитку групи. Специфіка роботи та вимоги до особистості групового психотерапевта

#### ***Рекомендована література:***

1. Психотерапія : Учебник Для ВУЗов. /Л.Ф. Бурлачук, А.С.Кочарян, М.Е.Жидко. – 2008
2. Психотерапія. / Под ред. Б.Д.Карвасарського. – СПб: Издательство «Питер», 2000
3. Основи психотерапії: Учебное пособие для студентов вузов, которые обучаются по спец. «Психология», «Соц.педагогика» / Л.Ф. Бурлачук, И.А.Грабская, А.С.Кочарян. – К.: Ника-Центр, 1999
4. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии. М., 1995
5. Берн Э. Трансакционный анализ и психотерапия. СПб,1998
6. Бурно М.Е. Терапия творческим самовыражением. М., 1989
7. Завьялов В.Ю. Музыкальная релаксационная терапия. Новосибирск, 1995

8. Каліна Н.Ф. Психотерапія: підручник. /Н.В.Каліна. – К.: Академвидав, 2010.

### **Організація психологічної служби**

Етапи становлення національної психологічної служби. Рівні функціонування та підпорядкування психологічної служби. Вимоги до організації психологічної служби. Сутність поняття «психологічна служба». Мета та завдання психологічної служби. Сфери діяльності та спеціалісти психологічної служби. Нормативно – правова база психологічної служби. Підпорядкування та рівні. Загальні засади та специфіка організації психологічної служби в закладах системи освіти. Мета і завдання ПС освіти. Нормативно-правова база. Нормативна документація практичного психолога. Планування діяльності, організація робочого місця, звітність та відповідальність. Вимоги, що ставляться до спеціалістів психологічної служби системи освіти. Специфіка діяльності (функціональні обов'язки) практичного психолога та соціального педагога. Посадові обов'язки практичного психолога ДНЗ, ЗНЗ та ВНЗ. Специфіка організації психологічної служби в центрах соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді, реабілітаційних центрах, соціально-психологічних консультаціях. Напрями діяльності, форми та методи діяльності. Співпраця практичного психолога й соціального педагога. Клієнти психологічної служби. Форми роботи з дітьми та людьми з особливостями психофізичного розвитку. Базові засади організації психологічної служби в сфері виробництва. Положення про психологічну службу у сфері виробництва. Напрями діяльності психологічної служби. Специфіка функціональних обов'язків практичного психолога. Особливості взаємодії з керівництвом та виконавчими ланками. Профвідбір та формування ефективного колективу.

### ***Рекомендована література:***

1. Документація психолога. / Упорядник Т.Гончаренко. – К.:Редакції Загальнопедагогічної газети, 2003. – 120 с.
2. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби освіти України. - К.:Ніка-Центр, 2004
3. Кузьменко В.У. Зміст та організація роботи психолога дошкільного закладу (методичні матеріали на допомогу працівникам дошкільних закладів). – К. 1997. – 40с.
4. Легка Л.М., Семенча Л.Г. Організація діяльності психологічних служб : Навчальний посібник – Львів : «Новий Світ – 2000», 2009. – 372 с.
5. Настільна книга шкільного психолога / Авт.-уклад. О.Є. Марінушкіна. – Х.: Вид-во «Ранок», 2010. – 288 с.
6. Марінушкіна О.Є. Порадник практичного психолога / О.Є. Марінушкіна, Ю.О. Замазій. – Х.: Вид.група «Основа», 2007. – 240 с. – (Дошкільний навчальний заклад. Психологія виховання).

### **Диференційна психологія**



Передумови вчення про відмінності між людьми. Історія виникнення диференціальної психології. Предмет та завдання диференціальної психології. Основні категорії диференціальної психології. Диференціально-психологічний аспект універсальних дихотомій людинознавства. Ієрархічна структура суб'єкта взаємодії зі світом: організм, індивід, особистість, індивідуальність. Загальні принципи диференціально-психологічного аналізу. Методи диференціальної психології. Місце диференціальної психології в системі людинознавства. Диференціальна когнітологія: відмінності у пізнавальних процесах. Сенсорномоторні стратегії. Психомоторні стилі. Індивідуальні параметри сприймання. Відмінності в образній сфері (в сфері уявлень та уяви). Типи уваги та пам'яті. Сильові характеристики мислення. Відмінності в емоційних та регулятивних процесах, мовленні та свідомості. Історико-психологічний аналіз поняття темперамент. Гуморальна теорія темпераменту. Темперамент як фізіологічний фактор поведінки. Тілесні прояви темпераменту. Типологія темпераменту Ернста Кречмера та Уільяма Шелдона. Психологічна інтерпретація характеристик темпераменту. Властивості нервової системи як передумови темпераменту. Диференціальний психофізіологічний підхід до пояснення індивідуально-типологічних відмінностей (Б. М. Теплов, В. Д. Небиліцин, В. С. Мерлін). Регулятивна теорія темпераменту Яна Стреляу. Концепція структури темпераменту В. М. Русалова. Розвиток темпераменту у контексті психогенетичних та лонгітюдних досліджень. Первинні прояви людської індивідуальності. Стійкість темпераментальних показників. Темперамент у структурі індивідуальних властивостей. Поняття характеру. Структура характеру. Характер та інші властивості індивідуальності. «Я-концепція». Стратегії надання переваг, «образ-Я» і конструктивні малюнки. Самооцінка. Регулятивно-інтеграційна функція «Я» як основного елементу характеру. Наполегливість як основа вольових дій. Система базових орієнтацій: на себе, на предмет діяльності, на інших людей. Типології характеру. Поняття здібностей та інтелекту. Інтелектуальний коефіцієнт IQ. IQ і здатність до навчання. Формальний аналіз інтелекту: від загального фактору до ієрархічних моделей. Стійкість інтелектуальних вимірювань. Спадковість і середовище в детермінації інтелектуальних відмінностей. Інтелект у структурі індивідуальних властивостей. Тривожність та інтелект, темперамент та інтелект, особистість та інтелект. Коефіцієнт EQ в моделі емоційного інтелекту. Конструкт «стиль» у психології. Визначення поняття стилю. Простір стильових проявів: перцепція, когніція, параметри поведінки та діяльності. Феноменологія когнітивного стилю. Компоненти індивідуального стилю діяльності. Концепція стилю людини О. В. Лібіна. Типологія стильової поведінки. Атрибутивний стиль. Особистість: диференціально-психологічний аспект. Механізми виникнення особистісних рис: нейрофізіологічні, (Павлов, Айзенк, Гейл), фіксація установок (Норакідзе). Концепція особистісних рис Г. Оллпорта. Риси особистості: екстраверсія, інтроверсія; активність, соціабельність, емоційність, тривожність, гнів, сором'язливість. Теорії

особистісних факторів Г. Айзенка, Р. Кеттелла. П'ятифакторна модель особистості. Нейропсихологічна інтерпретація особистісних параметрів. Структурно-функціональна організація особистості. Формально-динамічна модель особистості. Стабільність та мінливість особистісних властивостей. Поняття індивідуальності. Конституціональний фактор індивідуальності. Морфофункціональна асиметрія півкуль головного мозку. Нейрофізіологічні основи індивідуальних відмінностей. Концепція інтегральної індивідуальності В. С. Мерліна. Параметри функціонування індивідуальності: інтенсивність – помірність, стійкість – мінливість, широта – вузькість, включеність – дистантність. Механізми формування і розвитку індивідуальності: диференціація, ієрархічність, координованість, інтегрованість. Соціоекономічний статус індивідуальності Віковий вимір життєвого простору людини. Генетична обумовленість швидкості індивідуального розвитку фізичної та психічної сфери людини. Соціальні фактори індивідуального розвитку. Особистісний вимір - Я в минулому, теперішньому, майбутньому. Статеві відмінності і статево-рольова поведінка. Статева диференціація. Фактор статі і психіка. Соціальні стереотипи справжнього чоловіка та жінки. Статево-рольова поведінка: маскуліність, фемінність, андрогінність.

#### ***Рекомендована література:***

1. Анастаси А. Психологическое тестирование: В 2 т. – М., 1982.
2. Бернс Р. Развитие «Я-концепции» и воспитание. – М., 1994.
3. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика. – СПб., 2002.
4. Государев Н. А. Дифференциальная психология в вопросах и ответах. – М., 2008.
5. Климов Е. А. Индивидуальный стиль деятельности в зависимости от типологических свойств нервной системы. – Казань, 1969.
6. Кондрашихина О. А. Дифференциальная психология: Учеб. пос. / Оксана Александровна Кондрашихина. – К.: Центр учебной литературы, 2009. – 232 с.
7. Либин А. В. Дифференциальная психология: наука о сходстве и различиях между людьми. – М., 2008.
8. Машков В. Н. Дифференциальная психология человека. – СПб., 2008.
9. Мерлин В. С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. – М., 1986.
10. Мерлин В. С. Очерк теории темперамента. – Пермь, 1964.
11. Палій А. А. Диференціальна психологія: навч. посіб. / А. А. Палій. – К.: Академвидав, 2010. – 432 с.
12. Психология индивидуальных различий / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. – М.: АСТ: Астрель, 2008. – 720 с.
13. Психология личности: Словарь-справочник / Под ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. – К., 2001.

14. Романовська Л. І., Подкоритова Л. О. Диференціальна психологія. – Львів: «Новий світ – 2000», 2008. – 235 с.
15. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. – М., 1973.
16. Шадриков В. Д. Способности человека. – М., 1997.

### **Основи психопрофілактики і психокорекції**

Предмет психологічної профілактики. Зв'язок психологічної профілактики з психологічною гігієною. Історія розвитку ідей психопрофілактики. Психопрофілактика і психіатрія. Поняття про первинну, вторинну та третинну профілактику. Взаємозв'язок понять психопрофілактики, психокорекції та немедикаментозної психотерапії. Психопрофілактика і клінічна психологія. Психопрофілактика у педагогіці і соціальній роботі. Комплексний характер психопрофілактичних заходів. Соціальні зміни, соціальний розвиток та психопрофілактика. Галузі психологічної профілактики. Види та форми психопрофілактики. Місце психопрофілактики в сучасному суспільстві. Первинна, вторинна та третинна психопрофілактика. Медична та психологічна парадигми в психокорекції та психотерапії. Психокорекція залежностей. Вплив ідей Карла Роджерса на розвиток психокорекції. Вплив ідей психоаналізу на розвиток психокорекції. Психопрофілактика в роботі соціального педагога. Встановлення зв'язків зі спеціалістами медичних, педагогічних, соціальних установ у психопрофілактичній роботі психолога. Лекційно-просвітницька діяльність. Соціально-історичні умови виникнення терміну психокорекція. Психологічне консультування та немедикаментозна психотерапія. Розуміння мети в психологічній допомозі. Орієнтування на усунення симптому, орієнтування на особистісний розвиток людини. Психологічне консультування батьків щодо розвитку дитини. Ігрові методи в психологічній допомозі дітям. Психокорекція дитячого віку: поведінково-терапевтичний напрямок та казкотерапія. Ігрова терапія. Метод холдінг-тайм. Використання арттерапевтичних технік в дитячій психотерапії. Використання проєктивної функції психіки в ігровій та короткочасній дитячій психотерапії. Поведінково-терапевтичні методи в дитячій психокорекції.

### ***Рекомендована література:***

1. Козлов В.В. Социальная и психологическая работа с кризисной личностью. Методическое пособие. - Москва, 2001 - 228 с.
2. Колесникова Г. И. Основы психопрофилактики и психокоррекции. – М.: Феникс, 2005. – 192 с.
3. Лакосина Н. Д., Ушаков Г. К. Медицинская психология – 2 изд. – М.: Медицина, 1984. – 272 с.
4. Пробуждение сердца. Западный и восточный подход к психотерапии и терапевтическим отношениям / ред. Дж.Уэлвуд. – Боулдер, 1983.
5. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека.- М., 1994.
6. Рудестам К. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.

7. Селье Г. Стресс без дистресса. – М.: Прогресс, 1979. – 123 с.
8. Тарабрина Н. В. Практикум по психологии посттравматического стресса. — СПб: Питер, 2001. — 272 с.